

11. HERALDICKÝ DOPIS.

Kurs heraldiky o 12 večerech bude uspořádán v době od 3. října do 19. prosince t. r. Heraldickým odborem J. s. č. r. Jeho účelem je poskytnout živým slovem i promítanými obrazy základní poznatky heraldické a podat tak četným novým adeptům heraldiky, stále se hlásícím, náležitý úvod do znakovědných studií. Prozatím byly stanoveny tyto přednášky: Dr. František Beneš, Heraldická sfragistika; Prof. Jaroslav Mařík, Heraldika jako umění výtvarné; Dr. Miloslav Novotný, Heraldika v tisku; řed. Karel J. Obrátil, Heraldická exlibris; Dr. Viktor Palivec, Heraldická symbolika; Josef Svátek, Heraldická bibliografie; Vladislav Tomíček, Filosofie heraldiky; Dipl. sc. pol. Ferdinand Vlčka, Heraldika městská. Další odborníci budou ještě o přednášky požádáni. — Přednášky se budou konat vždy v úterý v 19.30 hod. Veškeré podrobnosti budou včas oznámeny.

Razítko Heraldického odboru J. s. č. r. Heraldický kreslív Vítězslav Řeřicha vytvořil návrh razítka (pečetě) Heraldického odboru. Jeho podstatou je znak skládající se ze štítu stříbrně-červeně šikmo děleného; na kolčí přílbě s točenici stříbrná obrněná paže, třímající zlatý meč; krydla červenostříbrná. Štít je stejný jako v odznaku Jednoty st. č. rodů, klenot pak jest převzat ze štítového znamení hl. m. Prahy; pečeť tedy svým obsahem naznačuje, že je znamením odboru Jednoty st. č. rodů sídlem v Praze.

V. Řeřicha, Praha.

Heraldika v tisku. České slovo z 11. června 1944 se zmiňuje o znaku se znamením lekna v Kostelci u Heřmanova Městce.

Nár. Politika ze 17. června 1944 uveřejnila feuilleton F. Springera „Putování do Unhoště“, v němž je též zmínka o unhošťském znaku. — Týž deník z 18. června 1944 přetiskl v plném znění článek Dipl. sc. pol. F. Vlčky „Náměty městských znaků“, uveřejněný v 9. Heraldickém dopisu. Nár. Politika převzala i dvě ilustrace z Heraldického dopisu. — Rovněž Národní Politika z 24. června 1944 otiskla článek J. Vodáka „Ta kouřimská brána“, v kterém jsou popsány zbytky Kouřimské brány v Českém Brodě; článek je provázen obrázkem znaků na bráně. — Týž list z 2. července 1944 uveřejnil článek Cyrila Merhouta „U našich korunovačních klenotů“, v němž tklivým způsobem je vylíčeno, kterak v r. 1929 byly odborně prohlédnuty a ošetřeny české korunovační klenoty.

Pestrý týden ze 17. června 1944 otiskl článek J. Procházký „Tajemný hrad ilus“, který pojednává o heraldických a zbrojářských rekvizitách divadelních; článek je provázen několika ilustracemi, na nichž jsou vyobrazeny štíty se znaky, přílby, praporec a pod. — Týž týdeník z 24. června 1944 obsahuje stať Dr. Ivana Honla „Historické vyprávění o rybách“, v článku je několik zmínek o rybách v českých erbech. Zoolog by se ovšem jistě pozastavil nad tím, že autor mezi ryby zahrnuje i velryby a delfíny. — V témže čísle Pestrého týdne je několik fotografií vztahujících se k Primátorským závodům osmiveslic; mezi nimi jsou fotografie cen pro účastníky závodů, na nichž vesměs je vyobrazen znak hl. m. Prahy.

Rybářský věstník z 6. ledna 1944 uveřejnil obrázek znaku Lubovských z Lubovic, jež má v červeném štítu dvě skřížené udice; štít i přílba (bez klenotu) jsou stočeny doleva, takže obrázek byl zřejmě poř-

zen podle předlohy, kde tato nezvyklá úprava byla zdůvodněna patrně tím, že šlo o dva znaky na sebe hledící. — Týž měsíčník z 6. června 1944 otiskl článek „Ryby a rybářské předměty ve znacích rodů“ od Ing. Karla Kuby-Valtenburka. K tomu, aby bylo zřejmo, jakého rázu je tento článek, stačí citovat jedinou větu: „Svou bohatou početností a růzností zvolených předmětů jest tato (heraldika) velmi cennou knihou a v mnoha případech směrodatnou pomůckou k podstatnému studiu vědeckého bádání historika ve směru vnitřního života toho kterého národa ve vztahu věkové doby.“ Vítáme zmínky o heraldice v denním i odborném tisku, avšak články takového rázu, jako je stať v Rybářském věstníku, nijak heraldice neprospějí, ani neslouží ke cti redakcím, na kterých sice nelze žádat odborných znalostí heraldických, kterým však by měly být takové články podezřelé již nesprávnou češtinou a logickými nesmysly.

Totéž platí, ač v míře slabší, o článku „Od totomu jeskynního člověka — k městskému znaku“ od J. Zatočila ve Zdroji z 15. července 1944. Autor se pokouší vysvětlit vznik znaků biologicky, ale omezuje se jen na úzký kruh zábrany degenerace vlivem sňatků spřízněných jedinců. Od člověka doby glaciální přechází k současným Indiánům a od nich hned ke středověké heraldice. Škoda, že redakce, mají-li v úmyslu uveřejnit stať o heraldice, neobráti se na odborníky, kteří by jejich čtenáře informovali správně i zajímavě. — Totéž číslo Zdroje obsahuje článek T. Vítka „Šachy — hra královská“; k článku je připojena řada ilustrací, mezi nimiž jest obrázek šachové figury, jezdec, jež se znázorněn rytím třímajícím normanský štít se znamením heroldského kříže, na němž jest umístěno kolo s čtyřmi paprsky. Také figury krále a královny jsou zajímavé svými korunami, stejně figura biskupa (střelce) svou mitrou a berlou. Je litovat, že autor podrobněji neuvádí původ těchto figur, jež jsou sice drobným, ale cenným příspěvkem k studiu nejranější heraldiky.

Nedělní list z 2. července 1944 uveřejnil článek „Nerudova ulice“ od K. Fridricha; v článku je stručná zmínka o znaku Cernínů-Morzinů.

Lidový deník ze 7. července 1944 se zmiňuje o znaku města Tršic nad vchodem do farní budovy.

O Pilatových „Materialiích“ z r. 1812. Mezi knihami, které zbyly ze zámecké knihovny smečenské, jsem našel knihu, jež je zajímavým příspěvkem k dějinám české šlechty. Je to dílo „Materialien zur diplomatischen Genealogie des Adels der österreichischen Monarchie. I. Band. Herausgegeben von dem v. Schönfeld'schen Museo in Wien. Prag, 1812. Gedruckt in der von Schönfeld'schen k. Hofbuchdruckerey.“ Kniha má 12 + 416 stran, je kvartovní formátu, nevázaná. Jest opatřena na titulním listě razítkovým heraldickým exlibris: clam-martinickým a má signaturu 5146 novějšího značkování. Obsahuje, jak uvádí druhý titulní list, „Materialien zur diplomatischen Genealogie des Adels des Königreichs Böhmen. Von Kaspar Dilat. I. Teil.“

Je to dílo, z něhož byl vydán jen tento jediný díl. Je mezi odborníky obecně známé, leč zpravidla jen z citátů, a jistě jen málo heraldiků má je ve své knihovně. Je nyní jednotlivcům velmi těžko dostupné a na knižním trhu se vůbec nevyskytuje.

Kniha je zahájena předmluvou Schönfeldovou, v níž uvádí jednotlivá oddělení svého diplomatického šlechtického archivu, tehdy umístěného ve Vídni, Pressgasse 488. Předmluva je datována v lednu 1812. Za předmluvou následuje další stať, v níž von Schönfeld stručně naznačuje, kterak získal listiny pro svůj archiv a předměty (pečetidla, mince a pod.) pro své museum.

Na straně 9 je druhá předmluva Caspara Dilata, jež byl provisorem arcibiskupského alumnátu v Praze a členem Císařské akademie svobodných umění a věd v Augsbuřgu.

Vlastní dílo se skládá z výtahů, pořízených z nejrůznějších pramenů. Tyto prameny uvádí Dilat takto:

I. Výtah archiváře Klausera z královských českých desk zemských. První oddíl. Rukopis. (Ze strahovské klášterní knihovny.)

II. Wrbczansky Nucleus Minoriticus.

III. Hoffmannus Scriptorum Rerum Lusaticarum, antiqui et recentiores.

IV. Kostelní matrika farního chrámu sv. Mikuláše v Praze. Rukopis. (Z fary sv. Mikuláše v Praze.)

V. Akta tiech wssech wiecey, ktore sau se mezy c. Ferdinandem Rz. Uh. Czesk. Kralem etc. A niekterymi z Stawuw Osobami Panskeho, Rytyrzskeho a Miestskeho Kralowstwy Czeskeho Leta tohoto LCXLVII zbiehly.

VI. Menckenii Scriptorum Rerum Germanicarum.

VII. Systema Status Publici et Cameralis in Regno Bohemiae. Rukopis. Sestavil Karel Josef Kittlitz. (Ze strahovské klášterní knihovny.)

VIII. Weleslawjna Kalendař Hystorycky.

IX. Oefelius Rerum Boicarum Scriptorum nusquam ante hac editi.

X. Malovaný erbovník s podpisy. Rukopis. (Z knižecí knihovny Antonína z Lobkovic.)

XI. Dobneri Monumenta Historica Bohemiae, nusquam ante hac edita.

XII. Poznámková knížka k zemským deskám. Rukopis. (Z Schönfeldova musea ve Vídni.)

XIII. Goldasti de Regni Bohemiae iuribus et Privilegiis.

XIV. Abelova klášterní, městská a zemská kronika knížectví Halberstadt.

XV. Matrika farního chrámu v Štětí. Rukopis. (Z fary městečka Štětí.)

XVI. Liber Insigniorum Ioannis Henrici von den Bungard. Rukopis. (Z knižecí fürstenberské knihovny v Praze.)

XVII. Balbini Diva Montis Sancti.

XVIII. Původ rodin z Běšina a z Řičan. (Sděleno panem Emanuele Renzem, heraldickým malířem při zemských deskách.)

XIX. Nápis.

Tento materiál, který Dilat shromáždil za 26 let a z něhož jen jediný oddíl (XII) pochází z Schönfeldova musea, jest otištěn na 374 stranách. Závěr díla tvoří poznámky a opravy, jakož i „Abecední seznam rodin uvedených v prvním svazku“.

Kniha je zřejmě torsem velkého zamýšleného díla, jež mělo zahrnovat genealogické a heraldické údaje o šlechtě všech zemí habsburské monarchie, došlo však jen k zpracování jediného dílu, který jen z části obsahuje poznámky o šlechtě Království českého. I tak však je cenným příspěvkem k studiu rodopisu české šlechty. — J. Svátek.

Spolek sběratelů a přátel exlibris pořádal dne 28. června 1944 přednášku Svatopluka Samka „Jižní Čechy v exlibris“. Poutavá přednáška, provázená světlými obrazy, se zabývala mnohými heraldickými exlibris a supralibros. Pro heraldika byla velmi užitečná.

Heraldika v aukcích. Sběratelský salon uspořádal v červnu a červenci 1944 řadu aukcí, na nichž byly draženy též některé předměty heraldické, na př. dýmka se znakem, kniha Militärischer Maria-Theresia-Orden, Vídeň 1891, atd. — Rovněž v červenci pořádal aukce Zdeněk Jeřábek; i na nich byla dražena heraldika, na př.: skleněný pohár s rytým erbem, broušená sklenice s rytým erbem, atd. — V aukcích Em. Hladíka v červnu a v červenci 1944 bylo draženo: Erbovní knížka na r. 1939, J. P. Radostický: Královéhradecké, chrudimské, pražské a j. rodiny erbovní a měšťanské, Vídeň 1919, a j. — J. S.

Heraldické názvosloví. V předchozím (10.) Heraldickém dopise jsme uvedli, že bylo vypracováno heraldické názvosloví. Na přání některých čtenářů Heraldických dopisů nyní otiskujeme ukázkou z tohoto názvosloví.

Aeskulap, obecná figura nadpřirozená, zobrazuje se vždy s hadem obtáčejícím hůl; hůl lékařství, proto se někdy vyskytuje v znacích lékařů. Ještě častější je samotný had na holi jako Aeskulapův atribut.

Alerion, obecná figura přirozená, orlice bez stojáček; jen v heraldice západoevropské.

Ankh, obecná figura umělá, egyptský kříž; jeho horní rameno je nahrazeno kruhem.

Atribut, předmět připomínající některou osobu historickou nebo mytickou; na př. rošť připomíná sv. Vavřince, hůl s hadem Aeskulapa a pod. V znacích nahrazuje někdy atribut obraz bytosti, kterou připomíná.

Aureola, obecná figura nadpřirozená, zobrazuje se jako kruh kolem hlav svatých a orla.

Azur, viz modř.

Badge, heraldický odznak, heslo obrazně vyjádřené, symbolická rostlina, zvíře nebo pod.; jest umístěn vedle štítu nebo na štítu. Vyskytuje se jen v britské heraldice.

Bájně zvíře, obecná figura nadpřirozená, vybájený tvor, jehož tělo je složeno z částí různých zvířat; na př. drak se podobá ještěři s orlímá nohama a s netopýřímí křídly.

Baron, šlechtická hodnost vyšší nežli baronet a nižší nežli vikomt.

Baronet, šlechtická hodnost vyšší nežli rytíř a nižší nežli baron; vyskytuje se jen v Britské říši.

Barvy heraldické jsou červeně, modř, černá a zeleně; kromě nich se vyskytují další barvy, jež však nejsou pokládány za heraldicky správné: hněd, šed, violet, růžová. Pro zobrazení přilby se užívá přirozené barvy železa, není-li snad přilba zlatá nebo stříbrná.

Barva přirozená, skutečná barva předmětu, je neheraldická, vyskytuje se však na obecných figurách některých novějších znaků.

Bazilišek, bájně zvíře, jež se zobrazuje jako drak s kohoutí hlavou.

Běl, barva, která v barevných znacích může nahradit stříbro.

Berla, vysoká hůl, zakončená závitěm a zdobená zlatem a drahokamy; spolu s mítrou a kněžským kloboukem, někdy také s křížem a mečem se vyskytuje v znacích vysokého duchovenstva místo přilby s klenotem. Arcibiskupové a biskupové mají nad štítem berlu obrácenou závitěm ven, ostatní preláci závitěm dovnitř.

Běs, obecná figura nadpřirozená, mužiček s pohanským kloboukem.

Blason, viz znakopis.

Blasonovat, popisovat znak odbornými výrazy tak, že každý heraldik může podle takového popisu znak správně vytvořit.

Blesk, obecná figura přirozená, zobrazuje se kličkatě, dole s šipovým zakončením.

Bočné pole, heraldská figura, střední třetina boku; podle toho, zda jde o bok pravý či levý, rozeznáváme **pravé bočné pole** a **levé bočné pole**.

Bok, heraldská figura, boční třetina štítu, a to buď vpravo nebo vlevo, rozeznáváme tedy **pravý bok** a **levý bok**.

Bradavice, obecná figura umělá, sekera podobná širočině, s toporem mírně zahnutým.

Brána, obecná figura umělá, zobrazuje se s cimbuřím, někdy s věžemi, zavřená neb otevřená, s mříží vtaženou nebo spuštěnou; v otevřené bráně někdy bývá další figura, na př. obrněná paže s mečem, anděl, mnich a pod.

Brisura, zpravidla drobná figura, jež vsunuta do štítu odlišuje mladší větev rodu, levobočka a pod.; bývá to na př. turnajový límec, příčný pás a pod., ale i změna v tinkturách. Příčné pásy někdy nebývají provedeny celé, zbude z nich jen střední třetina; pak se taková brisura stává figurou volnou.

Břevno, heraldská figura, pás vedený našir středem štítu; šířka břevna činí dvě sedminy výšky štítu.

Břevno kosmé, viz trám.

Břevno odsazené, heraldská figura, vzniká, když břevno rozpůlíme a pravou polovinu posuneme vzhůru, levou polovinu dolů (neb obráceně), takže dolní mezní čára pravé půle a horní mezní čára levé půle tvoří jednu přímkou, procházející středem štítu; podle toho, zda pravou polovinu posuneme vzhůru či dolů, vznikne **břevno vzhůru odsazené** nebo **dořů odsazené**.

Břevno poloviční, heraldská figura, pás vedený našir středem štítu; šířka polovičního břevna činí jednu sedminu výšky štítu. Poloviční břevno může být posunuto vzhůru nebo dolů, ale pak nutno hlásit.

Břevno šikmé, viz trám.

Buzdoğan, obecná figura umělá, turecký palcát.